

TOVÁRNA NA ZDRAVÍ

Vilém Navrátil (9. kruh)

„Největší hrozbou pro zdraví lidí je moderní profesionální zdravotnický systém.“ (Illich, *Medical Nemesis: The Expropriation of Health*, 1976, český překlad R. Honzák)

Patřím mezi ten typ lidí, který si při slově ‚nemocnice‘ představí moderní a čisté prostory, bílou a uklidňující modrou barvu, spoustu skla a lesklého kovu, vše pečlivě vycíděné a vydezinfikované – po takových chodbách spěchají sem a tam usměvaví lékaři a obětavé sestřičky s pacienty v huňatých čistých županech. Možná jsem takovou představu nabyl spíše ze zahraničních filmů než z návštěv našich českých a moravských nemocnic, nicméně věřím, že i u nás se brzy takové prostředí stane standardem – místem, kam se člověk s důvěrou uchýlí, když potřebuje pomoci – a to nejdůležitější: kde je mu úspěšně pomozeno. Nemocnice – a celé zdravotnictví – jako jeden obrovský mechanismus, bezvadně fungující s chirurgickou přesností švýcarských hodinek – v některých zemích světa to může být nedostižný ideál, jinde zase běžná skutečnost – domnívám se ale, že universálním posláním medicíny je právě tahle dokonalost, nebo alespoň neustále pokoušení se o ní.

Ono se vlastně nabízí futuristické čapkovské pojmenování ‚továrna na zdraví‘. No cožpak to tak není? Místo, kam nemocný člověk přijde – moderními technologiemi je vyšetřen, nejnovějšími postupy vyléčen (vždyť jenom kolik lidí – lékařů a personálu – se na tom podílí!) – a zase odchází, zdravý jako dřív.

To je samozřejmě nadnesený ideál – ale pěkný ideál! Továrna na zdraví – tatam jsou doby, kdy anglické rodiny prodávaly byty ve městech a stěhovaly se do Itálie, neboť paní domu churavěla; pryč jsou časy, kdy bylo třeba sanatorií, lázní a nejrůznějších ústavů, které se předepisovaly často i na banální choroby, které však tehdy nebylo jak vyléčit – a dnes to jde – a jde ještě mnohem víc – a co nejde dnes, tak je velká pravděpodobnost, že půjde zítra, vždyť co je na světě výzkumných center – v Japonsku, Evropě, Americe – navzájem spolu komunikujících, konzultujících, srovnávajících – a tím celý se celý proces výzkumu ještě urychluje. Místo tvrzení, že nějakou chorobu nejde dostatečně spolehlivě a rychle léčit, tak je spíše na místě říci, že *zatím* ji nelze spolehlivě a rychle léčit.

A co to všechno znamená pro pacienta – potažmo i mě, který si tohle představuje – nebo vůbec obecně (opět použiji ten čapkovský příměr) pro obyčejného člověka? Výše jsem napsal, že universálním posláním medicíny je snaha dosáhnout chirurgické přesnosti švýcarských hodinek (myšleno v diagnóze a v následné léčbě) a zároveň poskytnout příjemné a nestresující prostředí – to vše je ovšem k ničemu, když nám chybí to základní: totiž člověk sám. Takže jde o jednoduchý a všeobecně známý závěr: to vše je zbudováno pro člověka: nemocnice, výzkumná a léčebná centra – všechno, co dohromady tvoří jednu velkou továrnu na zdraví, je tu pro něj. Stačí jen vejít – a systém se již o něj stará sám, dokud ho zdravého zase nevy pustí – nabízí se slovo ‚nevyplivne‘ – ven.

A pak je tu ten člověk, stojící před obrovskou továrnou zbudovanou jen kvůli němu. (Vzpomínám si na hodiny dějepisu, kdy se k hodnocení nějaké lidské civilizace zákonitě přidávalo i hodnocení vyspělosti medicíny – oční operace ve starém Egyptě, akupunktura v Číně, Řek Gallénos v Římě – a co pak teprve civilizace naše! Jak o ní budou psát ty další, které po té naší přijdou? Co všechno jsme transplantovali, co vše jsme dokázali vyléčit – budou o tom všem psát? Možná – to já nevím, jak bych mohl – ale domnívám se, že nutně zmíní něco jiného: totiž systém. Nikoli lékař, ke kterému pacient přijde – a ten lékař je buď lepší, nebo není tak dobrý, a od toho se odvíjí jeho léčba, tak, jako tomu bylo ve starověku – ale systém sám, který tu je pro něj vytvořen, aby ho vyléčil – ta již mnohokrát zmiňovaná ‚továrna na zdraví.‘) Takže co si ten obyčejný člověk myslí? Jaký je jeho názor na to?

Já si myslím, že téměř vítězný. Vždyť mám-li problém, tak s ním jdu do továrny, projdu sérií *něčeho* jako součástka na pásu – a jsem zdravý. Co víc si přát?

Ovšem nutno se ptát, zdali je právě tohle dobré. Zdali situace, kdy je z pacienta odňata odpovědnost za jeho vlastní zdraví – protože pokud se něco pokazí, tak je tu továrna a ta to vyřeší – nutně vede k jeho prospěchu? Zdali nám nebudou nastávat situace, kdy pacient očekává (a přímo požaduje), aby *byl vyléčen* (pasivum – tzn. je vyléčen někým) a nikoli aby *se vyléčil* (aktivum – měl na vyléčení vlastní podíl). Či jak přijme informaci, že cesta k jeho vyléčení nevede přes farmaka nebo jinou léčebnou metodu (pasivní), nýbrž přes metodu aktivní – že něco musí udělat on sám: změnit životní styl, přestat kouřit, nepřejídat se, hýbat se – a tohle už ale není systém – tohle už musí dělat on sám – a pro mnoho lidí s vidinou továrny na zdraví to může být nepříjemné a možná i demotivující poznání. Tady se pak vybaví vzpomínka na staré Řecko, kde seděl pacient proti lékaři a pacientovo zdraví záleželo čistě jen na nich dvou, a nutně následuje myšlenka, zdali v nás továrna na zdraví nebudí falešnou myšlenku, že o naše zdraví je již postaráno, snímá z nás odpovědnost za vlastní zdraví – takže jestli ve výsledku nám sama není hrozbou. Kdybychom zapomněli na staré tradiční lékařství ‚lékař – pacient‘, tak by strojově čistý systém opomíjející individuálního člověka s jeho odlišnostmi od stanovených norem jistě hrozbou byl. Už jen proto, že bychom si svého zdraví nevážili a podle toho s ním také tak zacházeli. Problém je v tom, zdali se na to tradiční – v tom zahlcení vědomostmi, výzkumy, novými objevy, lepšími léčebnými postupy – nezapomíná.

Počet znaků (včetně mezer): 5389

Zdroje: při psaní práce jsem nečerpal z žádné konkrétní knihy nebo odborného časopisu, obecně jsem však vycházel z informací získaných z následujících publikací (a přednášek):

- dílo Karla Čapka
- přednášky předmětu Humanitní základy lékařství na 2LF UK
- časopisy National Geographic, 21. století, 100+1